
Arkivkode:

Sak nr.:

FU-sak: 9/14

Møte: 27.03.14

Fellesgrader og cotuteller på ph.d.-nivå.

Forskningsadministrativ Avdeling etter initiativ fra prorektor tatt opp et arbeid for å bringe dagens praksis for inngåelse av fellesgrader og cotuteller ved UiB i bedre samsvar med gjeldene lovverk og nasjonale forskrifter.

En arbeidsgruppe bestående av Toril Ivarsøy (HF), Kristin Kalvik (MN), Unni Kvernhusvik (MOF), Helge Bjørlo (SA), Etelka Tamminen Dahl (SA), Per Gunnar Hillesøy (KS), Bjørn Einar Aas (FA) og Anne Beate Maurseth (FA og sekretær for gruppen) har utarbeidet vedlagte dokument.

En tidligere versjon av dokumentet ble lagt frem for Universitetets Forskningsutvalg 6. februar 2014 (FU 3/14). I tråd med FUs anbefaling sendes dokumentet nå på høring til fakultetene. Innspill fra fakultetene kan gi et godt grunnlag for å utarbeide retningslinjer, maler og rutinebeskrivelser for fellesgrader. Universitetsstyret behandler saken i løpet av 2014. Høringsutkastet følger vedlagt.

Saken legges frem for utvalget til orientering.

FELLESGRADER OG COTUTELLER PÅ PH.D.-NIVÅ.

1 Innledning

Som et internasjonalt anerkjent forskningsuniversitet har Universitetet i Bergen samarbeid med andre forskningsbaserte institusjoner både i inn- og utland. Når det gjelder forskerutdanningen, kan fellesgrader (avtale mellom institusjoner om å tildele sammen en grad, en fellesgrad) og cotuteller (avtale som i henhold til institusjonsavtalen regulerer det faglige ansvaret for den enkelte kandidats veiledning) være et egnet virkemiddel for å styrke samarbeidet med andre institusjoner og for å nå universitetets internasjonale ambisjoner om å heve kvaliteten på forskning og utdanning. For kandidatene vil slike ordninger kunne være viktige for å kunne skrive bedre avhandlinger, få større anerkjennelse for forskning, etablere internasjonale nettverk og være en ressurs for senere karriere, i eller utenfor academia.

Dette er nedfelt i flere av UiBs strategiske dokumenter. I UiBs strategiplan 2011-2015 står det følgende:

«Internasjonal samhandling må i større grad bli en integrert del av hele universitetets virksomhet og involvere alle ledd i organisasjonen; studenter, forskere og ansatte i teknisk og administrative stillinger, institutter og fakulteter, universitetets ledelse og administrative enheter. Det betyr aktiv samhandling med utenlandske institusjoner, gjennom nettverk, i prosjekter, mellom enkeltforskere eller forskergrupper.»

I handlingsplanen for internasjonal virksomhet (2011-2015) står det at:

«UiB vil legge til rette for etablering og drift av fellesgrader på MA- og ph.d.-nivå innen fagfelt hvor dette kan understøtte strategisk forskningssamarbeid og sikre kandidatene en bredere og mer internasjonalt anerkjent utdanning. Mål: tildele grader sammen med viktige samarbeidspartnere. Ansvar: SA, FA og institutt.»

I den reviderte handlingsplanen for forskerutdanningen (2013) står det at UiB vil prioritere tiltak som «utvikler felles doktorgradsprogrammer med utenlandske institusjoner». Likeledes fremhever den reviderte handlingsplanen at UiB skal «tilrettelegge for at alle ph.d.-kandidater kan ha et lengre utenlandsopphold tidlig i doktorgradsperioden».

Selv om ønsket om fellesgrader på ph.d.-nivå er tydelig nedfelt i UiBs dokumenter, er det imidlertid usikkerhet om hva en fellesgrad egentlig innebærer i praksis og hva som skal være rammebetingelsene for å inngå fellesgradssamarbeid med andre institusjoner. Det knytter seg også begrunnet forvirring til forholdet mellom begrepene *cotutelle* og *fellesgrad*. Det har i organisasjonen vært en uklar forståelse og håndtering av cotuteller og fellesgrader på ph.d.-nivå. Inngåelsen av slike avtaler har vært meget arbeidskrevende i alle ledd fra institutt-nivå til sentrale enheter ved UiB.

Både det generelle utgangspunktet og flere enkeltsaker de siste årene tilsier at det nå er behov for en drøfting for å klargjøre UiBs holdning til fellesgrader og co-tuteller, hva forholdet mellom disse skal være, og hvilke premisser som skal gjelde for å inngå slike avtaler. En slik klargjøring er avgjørende fordi praksis ikke har vært i samsvar med gjeldende regler og forskrifter. Dette vil dessuten spare UiB for unødvendig bruk av tid og ressurser når

slike avtaler inngås. Drøftingen vil gi et grunnlag for å utarbeide retningslinjer for hvordan avtaler om cotuteller og fellesgrader på ph.d.-nivå skal inngås fra vurderingsfase til utstedelse av vitnemål og evt. publisering av doktorgraden.

1.1 Historikk

Et utkast til policy erklæring ble utarbeidet i 2009-2010, og lagt frem for FU i mars 2010. Utvalget gjorde følgende vedtak:

«Forskningsutvalget anbefaler at Forskningsavdelingen følger opp arbeidet med å få på plass avtalemaler, håndbok og rutine- og prosedyrebeskrivelser for co-tutelle og fellesgrad på ph.d. i tråd med arbeidsgruppens forslag, fakultetenes innspill og Forskningsutvalgets behandling av sak om fellesgrad i forskerutdanningen.»

Blant annet i påvente av den nye ph.d.-forskriften, har ferdigstillingen av policy-erklæringen og oppfølgingen av dette arbeidet blitt utsatt.

Når den nye ph.d.-forskriften nå er vedtatt (20.06.13) og gjort gjeldende, er det ønskelig å ferdigstille arbeidet som ble påbegynt for fire år siden, samt å oppdatere det i henhold til den utviklingen som har foregått i Norge og internasjonalt angående fellesgrader og cotuteller.

En administrativ arbeidsgruppe bestående av Toril Ivarsøy (HF), Kristin Kalvik (MN), Unni Kvernhusvik (MOF), Helge Bjørlo (SA), Etelka Tamminen Dahl (SA), Per Gunnar Hillesøy (KS), Bjørn Einar Aas (FA) og Anne Beate Maurseth (FA og sekretær for gruppen) har hatt tre møter hvor temaet har vært fellesgrader på ph.d.-nivå og cotuteller.

Gruppen har gjennomgått følgende dokumenter: FU-sak 8/10 (inkludert utkast til policy-erklæring fra 08.10.09), den norske lovgivningen som gjelder fellesgrader: UH-loven (§ 1-3, 3-2, 3-9, 3-11), Kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning (2010), Kapittel 4, Fellesgrader og NOKUTs Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning, Kapittel 7 Akkreditering av studier (Studietilsynsforskriften 2013). I tillegg har gruppen sett på ECAs (European Consortium for Accreditation) *Guidelines for Good Practice for Awarding Joint Degrees* (2012), UiOs og NTNUs fellesgradsbestemmelser og UiBs egen ph.d.-forskrift vedtatt 20.06.13, særlig angående fellesgrader (§19).

2 Arbeidsgruppens resultater

Arbeidsgruppen foreslår at følgende punkter bør danne grunnlag for utarbeidelsen av retningslinjer for inngåelse av cotuteller og fellesgrader på ph.d.-nivå ved UiB.

2.1 Intensjon

Cotuteller og fellesgrader på ph.d.-nivå er viktige virkemiddel for å nå UiBs strategiske mål for samarbeid og internasjonalisering på ph.d.-nivå, og kan bidra til å synliggjøre og styrke UiB som et internasjonalt anerkjent forskningsuniversitet. Avtaler om cotuteller og fellesgrader kan inngås der den tilfører fagmiljøet/-miljøene *en tydelig kvalitativ merverdi* i form av faglig bredde og dybde som denne formen for økt samarbeid kan gi. Det er en forutsetning at denne typen samarbeid baserer seg både på norsk lovgivning og lovgivningen i det land der samarbeidspartneren hører hjemme.

2.2 Typer institusjon

Cotuteller og fellesgrader kan inngås med andre forskningsbaserte gradstildelende institusjoner. I Kunnskapsdepartementets forskrift *Kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning* (2010) settes følgende krav:

«Institusjonen skal påse at samarbeidsinstitusjonene er akkreditert eller offentlig godkjent for å kunne gi høyere utdanning i henhold til gjeldende systemer i det aktuelle land, og at de aktuelle studiene er akkreditert som høyere utdanning på fellesgradens nivå.»

Med bakgrunn i UH-lovens paragraf om institusjonenes virksomhet er det ønskelig å presisere at samarbeidspartnerne må tilby forskningsbasert utdanning:

«Universiteter og høyskoler skal arbeide for å fremme lovens formål ved å:

- a) tilby høyere utdanning som er basert på det fremste innen forskning, faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap.»

Denne presiseringen er viktig i og med at utdanningsinstitusjoner innenfor høyere utdanning i utlandet kan være av forskjellige typer.

2.3 Definisjoner av fellesgrader og cotutelle

2.3.1 Fellesgrad

I ph.d.-forskriften, § 19.2, definerer UiB en fellesgrad på følgende måte:

« Med fellesgrader menes et samarbeid mellom flere institusjoner, der alle i fellesskap har ansvar for opptak, veiledning og gradstildeling. Samarbeidet organiseres normalt i et konsortium og reguleres i avtale mellom konsortiedeltakerne. For fullført fellesgrad utstedes felles vitnemål i form av:

- a) et vitnemålsdokument utstedt av alle konsortiemedlemmene,
- b) et vitnemål fra hver av konsortiedeltakerne, eller en kombinasjon av a) og b).

Fellesgradsavtaler skal normalt bare inngås dersom det fra før er et etablert, stabilt faglig samarbeid mellom universitetet og minst en av de andre konsortiedeltakerne. Styret vedtar retningslinjer for fellesgradssamarbeid, inkludert mal for samarbeidsavtaler jf. første ledd.»

Med bakgrunn i NOKUTs studietilsynsforskrift bør det presiseres at en fellesgrad innebærer at deltakerne i fellesskap utvikler og driver forskerutdanningen og har felles ansvar for utdanningsplan, veiledning og vurdering.

Fellesgrader er i internasjonal sammenheng en uklar kategori dels fordi den er en oversettelse av flere engelske termer. Begrepet "joint degree"/fellesgrad kan bety noe forskjellig avhengig av hvem som definerer begrepet. I denne forbindelse skjelner man på engelsk mellom de vanligste termene joint degree, double degree og multiple degree. Forskjellen mellom de ulike begrepene har å gjøre med hvordan oppnådd grad dokumenteres. Det er viktig å være klar over at i forbindelse med en fellesgrad/"joint degree" er grunnlaget *ett* felles utviklet studieprogram som kan dokumenteres forskjellig avhengig av konsortsielandenes lovgivning. UiBs forskrift åpner således for både joint degree

(ett vitnemålsdokument utstedt i fellesskap og double degree (som ett dokument fra hver av de deltakende institusjonene eller som en kombinasjon).

ECA (European Consortium for accreditation) opererer med følgende definisjoner: *Guidelines for Good Practice for Awarding Joint Degrees* (2012), p. 37-39:

JOINT DEGREE: "A single document awarded by higher education institutions offering the joint programme and nationally acknowledged as the recognised award of the joint programme."

DOUBLE DEGREE: "Double degrees are understood to be two degrees awarded after successful completion of a joint programme. It is however recommended to refer to these two documents as a multiple degree. This avoids the confusion brought about by the concept dual degrees. A double degree is defined as follows: "Two degrees awarded by higher education institutions offering the joint programme attesting the successful completion of this programme."

DUAL DEGREE: "Two degrees awarded individually, attesting the successful completion of two separate curricula, with potential overlap and efficiencies in course-taking, and, if more than one institution is involved, each institution is primarily responsible for its own degree".

Dual degree er *ikke* omfattet av UiBs forskrift, og forutsetter ikke et felles program i henhold til ECAs definisjoner, og kommer følgelig inn under en annen lovgivning: Om dual degree sier ECA at

"we can conclude that dual degrees are actually not awarded by joint programmes. Dual degrees are therefore awarded by two programmes separately and these two programmes have some coordination and coordinated elements but haven't integrated their curriculum." (s. 39)

Dual degree bygger på gjensidig godkjenning av de samarbeidende lærestedenes emner. For at en norsk institusjon skal kunne tildele graden kreves det at minst 60 studiepoeng, som skal inngå i beregningsgrunnlaget, skal være tatt ved den norske gradstildelende institusjonen. Dual degree er med andre ord *ikke* å betrakte som en fellesgrad. Her gjelder en annen forskrift: Forskrift om godskriving av høyere utdanning, 2006.

2.3.2 Cotutelle

Cotutelle – samveiledning – er en ordning som innebærer at ph.d.-kandidater får veiledning fra to ulike institusjoner i to ulike land. Ordningen ble innført i Frankrike på begynnelsen av 1990-tallet, derav navnet, og har siden spredt seg til mange land.

UiB har langt flere cotuteller enn fellesgrader. Pr. 2014 har UiB ca. 15 avtaler i virksomhet. Mens fellesgrader er institusjonelle avtaler, er cotuteller individuelle avtaler for enkeltkandidater. Cotuteller har vært enklere å håndtere for institusjonen, men også disse har vært arbeidskrevende å inngå, delvis fordi forholdet mellom en cotutelle og en fellesgrad har vært uklart definert.

I forskriften for forskerutdanning står det følgende om cotuteller:

«Med cotutelle-avtaler menes felles veiledning av ph.d.-kandidater og samarbeid om utdanning av ph.d.-kandidater. Cotutelle-avtalen inngås for hver enkelt ph.d.-kandidat og bør bygges på et stabilt, faglig institusjonelt samarbeid.» (§19.3)

Det har rådet en forståelse at en cotutelle-avtale *kan* føre til en fellesgrad dersom betingelsene til en fellesgrad er innfridd i avtalen. Disse betingelsene omhandles også i de avtalemalene som UiB de senere årene har brukt. Imidlertid krever en fellesgrad en institusjonsavtale, hvilket avtalemalen for cotuteller ikke har hatt til nå. Det vil si at den praksis UiB har hatt ikke har vært i samsvar med lovgivningen. *Dette må endres.*

Arbeidsgruppen anbefaler at cotuteller innlemmes i fellesgradsbestemmelsen, dvs. at det skal foreligge en institusjonsavtale før cotutellavtalen underskrives. En slik innlemmelse har flere fordeler: For det første vil cotuteller kunne bidra til å nå UiBs ambisjon om internasjonalisering og ønsket om å oppnå flere fellesgrader. For det andre vil UiB slik legge seg på linje med den europeiske utviklingen som oppfordrer til større grad av integrert samarbeid på ph.d.-nivå. For det tredje vil det på denne måten være flere muligheter for finansiering, deriblant fra Kunnskapsdepartementet og fra Marie Skłodowska Curie-ordningen.

En slik innlemmelse vil kreve at en cotutelle-avtale blir todelt; én innledende institusjonsavtale og deretter en avtale for den enkelte kandidat. Ved avtalen om en cotutelle må det tas hensyn til de generelle bestemmelsene som gjelder fellesgrader, så som opptak, studieplan, veiledning, bedømmelse, gradtildeling. Dette er forhold som langt på vei allerede er ivaretatt av de avtalemalene UiB bruker for inngåelse av cotuteller. Å innlemme cotuteller i en fellesgradsbestemmelse vil *ikke* innebære at behandlingen av slike avtaleinngåelser blir mer rigid. Snarere er det intensjonen å gjøre dette på en mer smidig måte, samtidig som at UiB forholder seg korrekt til gjeldende regler og forskrifter.

Endringen vil kreve en mindre justering av forskriftens § 19 hvor cotuteller blir beskrevet som noe annet enn en fellesgrad. Både fellesgrader og cotuteller vil i dette tilfellet bli regulert av NOKUTs studietilsynsforskrift og UH-lovens omtale av fellesgrader. For ordens skyld: en institusjonell samarbeidsavtale kan gjelde flere kandidater.

Fellesgrader og cotuteller er ment som mulige samarbeidsformer med andre gradsgivende institusjoner, men ikke som de eneste. Der disse ikke er mulige å få til, kan det være andre former som er mer relevante i de enkelte tilfeller, slik som avtaler om biveiledning og samveiledning. Disse variantene har mindre grad av integrert samarbeid, og fører ikke til en fellesgrad. Dermed reguleres de også av en annen lovgivning.

2.3.3 Myndighetsfordeling

Alle fellesgrader og cotuteller skal forberedes av fagmiljø og institutt og deretter gå via fakultetet til Forskningsadministrativ avdeling, som forbereder den for rektor og Universitetsstyret. Rektor undertegner samarbeidsavtalen på UiBs vegne.

2.3.4 Faglig forankring

Det foreslåtte samarbeidet må ha en tydelig forankring i fagmiljøet, og må identifisere et tilstrekkelig antall vitenskapelig ansatte som skal delta i samarbeidet, som undervisere, veiledere m.m. Det må også godtgjøres at de(n) samarbeidende institusjonen har en

tilsvarende forankring i de relevante fagmiljøene. Det er viktig å være klar over at NOKUTs Studietilsynsforskrift angående krav om plan for studiet også gjelder fellesgrader på ph.d.-nivå.

2.3.5 Mobilitet

I samarbeidsavtalen skal det fastsettes minstekrav til mobilitet for kandidater. For cotutelleordninger skal det alltid kreves at kandidaten oppholder seg en viss tid ved den samarbeidende institusjonen.

2.3.6 Finansiering

Ressursgrunnlaget må være tilstrekkelig til at samarbeidet kan realiseres for hele avtaleperioden. Dette omfatter penger, undervisningskrefter og veiledere, infrastruktur, teknisk og administrativ støtte og organisatorisk overbygning.

2.3.7 Tidsperspektiv

Samarbeidet skal være forpliktende og langsiktig, og skal normalt ha en forhåndsfastsatt tidsramme. For cotutelle-avtaler bør disse inngås ved begynnelsen av kandidatens ph.d.-periode og helst ikke senere enn ett år etter opptak til ph.d.-programmet.

2.3.8 Organisering

Fellesgrader skal skje innenfor rammen av samarbeidsavtaler, der alle de deltakende institusjonene er partnere. Samarbeidsavtaler opprettes mellom deltakerne. I avtalen skal forhold av betydning reguleres, herunder om styrende organer, opptak, faglig innhold, hvilken lovgivning som gjelder ved studier og opphold ved et av partneruniversitetene, teknisk og administrativ støtte, avtaleperiode, oppsigelse og forlengelse, tvisteløsning, m.v.

Samarbeid om cotutelle skal skje innenfor rammen av institusjonelle avtaler og cotutelleavtalen skal primært omfatte avtale om felles utvikling og gjennomføring av kandidatens studieplan i henhold til Studietilsynsforskriften samt den faglige veiledningen av kandidaten

2.3.9 Vitnemål

Vitnemål for fullført felles studieprogram skal utstedes av en av de samarbeidende institusjonene, jf. definisjonen ovenfor.

Vitnemål for fullført fellesgrad utstedes:

- Som ett dokument, utstedt av alle deltakende institusjoner i fellesskap (joint degree).
- Som ett dokument fra hver av de deltakende institusjonene (double degree).
- Som en kombinasjon av de to ovenstående.

Det skal opplyses om samarbeidet i Ph.d.-vitnemålet og vitnemålet skal ledsages av et Diploma Supplement. For fellesgradssamarbeid der det utstedes mer enn ett vitnemål, skal det kreves at begge eller alle vitnemålene viser til hverandre, slik at det ikke skapes inntrykk av at studenten eller kandidaten har tatt flere utdanninger.

3 Implementering

Arbeidsgruppen oppfordrer til at det blir utarbeidet retningslinjer i form av veiledning og håndbøker for hvordan fellesgrader og cotuteller inngås.

Arbeidsgruppen oppfordrer til at det tidligere Forum for fellesgrader iverksettes igjen for å ta opp spørsmål omkring fellesgrader for i størst mulig grad kunne tilveiebringe en felles forståelse av cotuteller og fellesgrader på ph.d.-nivå.

20.03.14 abm